

รายงานผลการดำเนินงาน

โครงการส่งเสริมการขยายผลเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรที่เหมาะสมเชิงพื้นที่

กิจกรรมการส่งเสริมและขยายผลแปลงต้นแบบเทคโนโลยีและนวัตกรรม

เรื่อง การส่งเสริมและขยายผลเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์

เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง : กรณีศึกษาแปลงสาธิตทดแทนการปลูกมันสำปะหลัง

กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต

สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

คำนำ

รายงานฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อรายงานผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการขยายผลเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรที่เหมาะสมเชิงพื้นที่ กิจกรรมการส่งเสริมและขยายผลแปลงต้นแบบเทคโนโลยีและนวัตกรรม เรื่อง “การส่งเสริมและขยายผลเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง : กรณีศึกษาแปลงสาธิตทดแทนการปลูกมันสำปะหลัง” ซึ่งเป็นโครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพการเกษตรให้แก่เกษตรกรในพื้นที่อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ประสบปัญหาจากการปลูกมันสำปะหลัง อันเนื่องมาจากต้นทุนการผลิตที่สูง ความเสื่อมโทรมของดิน โรคและแมลงศัตรูพืช ตลอดจนความผันผวนของราคาผลผลิต

การดำเนินโครงการมุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการเกษตรมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการใช้ เทคโนโลยีชีวภัณฑ์ เช่น การใช้เชื้อไรโซเบียมในการตรึงไนโตรเจน การใช้ปุ๋ยมูลไก่และยิบซั่มเพื่อปรับปรุงคุณภาพดิน ซึ่งช่วยลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตและคุณภาพของถั่วลิสง พร้อมทั้งเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังได้จัดเวทีถ่ายทอดความรู้และนวัตกรรมเกษตรจำนวน 4 ครั้ง เพื่อให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ทดลองปฏิบัติ และสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในแปลงของตนได้จริง

รายงานฉบับนี้ได้รวบรวมข้อมูลตั้งแต่หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ ขอบเขตการดำเนินงาน วิธีการดำเนินกิจกรรม ผลการติดตามและประเมินผล ตลอดจนการสรุปผลและถอดบทเรียนเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลสำเร็จ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และอุปสรรคของการดำเนินโครงการ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการต่อยอดและขยายผลการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรที่เหมาะสมไปสู่เกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในอนาคต

สารบัญ

	หน้า
1. ชื่อเรื่อง	1
2. บทนำ	1
3. วัตถุประสงค์	2

4. ขอบเขตการดำเนินงาน	2
5. วิธีการดำเนินงาน	2
6. ระยะเวลาและแผนการดำเนินงาน	7
7. งบประมาณ	7
8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ	9
9. วิธีการประเมินผลโครงการ	9
10 ผู้ดำเนินงาน	12
11 เอกสารอ้างอิง	12
12 ภาคผนวก	13

1. **ชื่อเรื่อง :** การส่งเสริมและขยายผลเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง : กรณีศึกษาแปลงสาธิตทดแทนการปลูกมันสำปะหลัง

2. บทนำ / ความสำคัญและเหตุผลในการดำเนินการ / ความเป็นมา

ในปัจจุบัน พื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอลำปลายมาศซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่สำคัญ มีเกษตรกรจำนวนมากที่ประกอบอาชีพปลูกมันสำปะหลังเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก แต่ในช่วงปีที่ผ่านมา เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังต้องเผชิญกับปัญหาและความท้าทายที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ สภาพอากาศที่แปรปรวนผิดปกติจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชที่รุนแรงขึ้น ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการใช้สารเคมีและค่าแรงงานที่มีราคาแพง รวมไปถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของดินจากการใช้สารเคมีเป็นระยะเวลายาวนาน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด และมีภาระหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ทำให้ความเป็นอยู่ของเกษตรกรและครอบครัวตกอยู่ในภาวะที่ลำบาก

จากปัญหาดังกล่าว การหาทางเลือกในการปลูกพืชทดแทนที่สามารถให้ผลตอบแทนที่ดี ต้นทุนการผลิตต่ำ และยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อม จึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วน การส่งเสริมการปลูกพืชทางเลือก เช่น ถั่วลิสง ซึ่งเป็นพืชตระกูลถั่วที่มีความสามารถในการตรึงไนโตรเจนจากอากาศได้ด้วยตนเอง โดยการใช้เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์ที่ทันสมัย ประกอบด้วย ไรโซเบียม (Rhizobium) ซึ่งเป็นแบคทีเรียที่ช่วยในการตรึงไนโตรเจน ปุ๋ยมูลไก่ที่เป็นปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง และยิปซัม (Gypsum) ที่ช่วยปรับปรุงโครงสร้างดิน รวมไปถึงการจัดการฟาร์มที่เหมาะสมด้วยระบบชลประทานแบบน้ำหยด จะช่วยลดต้นทุนการผลิตลงอย่างมีนัยสำคัญ ปรับปรุงสภาพดินให้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น เพิ่มผลผลิตและคุณภาพของพืชผล และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับเกษตรกร

โครงการ "การส่งเสริมและขยายผลเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง: กรณีศึกษาแปลงสาธิตทดแทนการปลูกมันสำปะหลัง" จึงได้รับการจัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดทำแปลงสาธิตการปลูกถั่วลิสงทดแทนการปลูกมันสำปะหลัง ด้วยการบูรณาการใช้เทคโนโลยีชีวภัณฑ์ที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพ และการจัดเวทีถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีเกษตรนวัตกรรม จำนวน 4 ครั้งตลอดรอบการปลูก เพื่อให้เกษตรกรเครือข่ายในพื้นที่อำเภอลำปลายมาศได้เรียนรู้ เข้าใจ และสามารถนำความรู้และเทคโนโลยีที่ได้รับไปปรับใช้จริงในแปลงของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ โครงการยังมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายเกษตรกรต้นแบบที่จะเป็นแกนหลักในการขยายผลเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรสู่พื้นที่อื่น ๆ ต่อไปในอนาคต ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง

3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและถ่ายทอดการใช้เทคโนโลยีชีวภัณฑ์ในการผลิตถั่วลิสงให้กับเกษตรกร
2. เพื่อเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนระหว่างการปลูกมันสำปะหลังและถั่วลิสง
3. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และสร้างต้นแบบแปลงสาธิตการผลิตถั่วลิสงที่มีประสิทธิภาพ

4. เพื่อสร้างเครือข่ายเกษตรกรในการขยายผลเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่

4. ขอบเขตการดำเนินงาน

พื้นที่ : แปลงต้นแบบของนางนิยาม ทอดอน ที่ตั้งแปลงอยู่ที่ หมู่ 16 ตำบลโคกสะอาด อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 3 ไร่

พืชเป้าหมาย : ถั่วลิสงพันธุ์ ขอนแก่น 6

ระยะเวลา : ตลอดรอบการปลูกถั่วลิสง 1 ฤดู ระหว่างเดือน พฤษภาคม ถึง กันยายน 2568

กลุ่มเป้าหมาย : เกษตรกรในพื้นที่ ตำบลโคกสะอาด อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

5. วิธีการดำเนินงาน

1. จัดทำแปลงสาธิต ปลูกถั่วลิสงโดยใช้เทคโนโลยีชีวภัณฑ์ มีรายละเอียดกิจกรรม ดังนี้

การวางแผนแปลงและการเตรียมดิน (Farm Layout)

การเตรียมพื้นที่ปลูกเป็นขั้นตอนสำคัญที่ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิอากาศและระบบระบายน้ำ โดยดำเนินการไถเตรียมดินและยกร่องสูงในฤดูฝนเพื่อป้องกันปัญหาน้ำขัง การยกร่องตามแนวสูงต่ำจะช่วยในการระบายน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาการเน่าเปื่อยของรากพืชในช่วงที่มีฝนตกหนัก

การจัดสมดุลพลังงานและการปรับปรุงดิน

การใช้ไรโซเบียม

เทคโนโลยีชีวภัณฑ์ที่สำคัญที่สุดคือการใช้เชื้อไรโซเบียมคลุกเมล็ดถั่วลิสงก่อนการปลูก ซึ่งจะช่วยให้เชื้อแบคทีเรียเกาะติดกับเมล็ดและสามารถเข้าสู่ระบบรากได้รวดเร็วหลังการงอก เชื้อไรโซเบียมจะสร้างปมรากและช่วยในการตรึงไนโตรเจนจากอากาศ ลดความจำเป็นในการใช้ปุ๋ยไนโตรเจนเคมี

ระบบการให้น้ำแบบหยด

การติดตั้งและใช้ระบบน้ำหยดเพื่อควบคุมปริมาณน้ำให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงการเจริญเติบโต ได้แก่ ช่วงเริ่มออกดอก (25-35 วันหลังปลูก) ช่วงแทงช่และแทงไหล (35-50 วันหลังปลูก) และช่วงสร้างเมล็ดในฝัก (50-80 วันหลังปลูก) ระบบนี้ช่วยประหยัดน้ำและให้ความชื้นที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโต

การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และสารปรับปรุงดิน

ปุ๋ยมูลไก่ใช้สำหรับปรับปรุงโครงสร้างดินและเพิ่มอินทรีย์วัตถุ ส่วนยิบซั่ม (Gypsum) ช่วยเพิ่มปริมาณแคลเซียม (Ca) ในดิน ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างฝักและเมล็ดให้แข็งแรงและมีคุณภาพดี

การเลือกเมล็ดพันธุ์

การใช้เมล็ดพันธุ์ถั่วลิสงที่มีคุณภาพสูง ได้รับการคัดเลือกและผ่านการรับรองมาตรฐาน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีปริมาณและคุณภาพตามเป้าหมาย

การจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช

การประยุกต์ใช้ระบบการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (Integrated Pest Management: IPM) เป็นแนวทางหลักในการควบคุมโรคและแมลงศัตรูพืช โดยผสมผสานระหว่างการป้องกันทางชีววิธี การใช้สารเคมีอย่างจำเป็นและเหมาะสม และการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อลดการระบาดของศัตรูพืช

มาตรฐานสุขอนามัยพืช

การปฏิบัติตามหน้ามาตรฐานสุขอนามัยพืช (Sanitary and Phytosanitary: SPS) โดยเคร่งครัด ปฏิบัติตามคำแนะนำในการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช รวมทั้งการรักษาความสะอาดของแปลงและอุปกรณ์การเกษตร

การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

ระบบบันทึกและติดตาม

การใช้ระบบบันทึกฟาร์มเพื่อติดตามการเจริญเติบโต การสุ่มตรวจสอบความสุกแก่ของผักก่อนการเก็บเกี่ยว เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีที่สุด

การลดความชื้น

การใช้แสงแดดธรรมชาติในการไล่ความชื้นจากเมล็ดถั่วลิสงหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อยืดอายุการเก็บรักษาและรักษาคุณภาพของเมล็ด

กลยุทธ์การตลาด

การสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการแปรรูป โดยขยายผลผลิตในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การขายเป็นเมล็ดพันธุ์ การแปรรูปเป็นถั่วต้มสุก และการผลิตถั่วคั่วสำหรับขายเป็นขนมขบเคี้ยว การขยายช่องทางการขายผ่านตลาดชุมชนและตลาดออนไลน์เพื่อเข้าถึงผู้บริโภคในวงกว้างมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มรายได้และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับเกษตรกร

2. การจัดเวทีถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรที่เหมาะสมเชิงพื้นที่สู่เกษตรกร

สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการจัดเวทีถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่สู่เกษตรกร จำนวน 4 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 : การวิเคราะห์ข้อมูลของพื้นที่เพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการ การดำเนิน

โครงการส่งเสริมเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อการผลิตถั่วลิสงในพื้นที่อำเภอลำปลายมาศ เริ่มต้นจากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของพื้นที่อย่างละเอียดและเป็นระบบ เพื่อให้ได้ภาพรวมที่ชัดเจนเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหาที่แท้จริง และความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย กระบวนการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของโครงการ เนื่องจากจะเป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการจริงของเกษตรกร จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ พบว่าเกษตรกรในอำเภอลำปลายมาศที่ประกอบอาชีพปลูกมันสำปะหลังเป็นหลักต้องเผชิญกับปัญหาหลักหลายประการ ได้แก่ ปัญหาด้านสภาพอากาศที่แปรปรวนและไม่แน่นอนส่งผลต่อผลผลิตและคุณภาพของมันสำปะหลัง การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชที่รุนแรงขึ้นและต้องใช้สารเคมีในปริมาณมาก ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากราคาปุ๋ยเคมี สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช และค่าแรงงานที่เพิ่มขึ้น ปัญหาการเสื่อมสภาพของดินจากการใช้สารเคมีเป็นระยะเวลายาวนาน และความไม่แน่นอนของราคามันสำปะหลังในตลาด ซึ่งทำให้รายได้ของเกษตรกรมีความผันผวนและไม่มั่นคง

จากการวิเคราะห์ปัญหาข้างต้น พบว่าความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรในพื้นที่ประกอบด้วย ความต้องการทางเลือกในการปลูกพืชที่มีความเสี่ยงน้อยกว่ามันสำปะหลังและสามารถให้ผลตอบแทนที่ดี ความต้องการเทคโนโลยีการผลิตที่ช่วยลดต้นทุนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ความต้องการความรู้และทักษะในการจัดการฟาร์มอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ความต้องการการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตและการขยายช่องทางการตลาด รวมทั้งความต้องการการสร้างเครือข่ายเกษตรกรเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน

จากการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการข้างต้น ได้นำไปสู่การกำหนดโจทย์หลักของโครงการคือ "การพัฒนาทางเลือกในการปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนเพื่อทดแทนการปลูกมันสำปะหลัง" โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์ในการปลูกถั่วลิสงเป็นพืชทางเลือก เป้าหมายการพัฒนาได้รับการกำหนดให้สอดคล้องกับความต้องการที่ระบุไว้ ประกอบด้วย การถ่ายทอดเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์ที่เหมาะสมและปรับใช้ได้จริงให้กับเกษตรกร การสร้างแปลงสาธิตเพื่อเป็นต้นแบบการเรียนรู้และเปรียบเทียบประสิทธิภาพการผลิต การพัฒนาความรู้และทักษะของเกษตรกร การสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มและการตลาดที่หลากหลาย และการสร้างเครือข่ายเกษตรกรเพื่อความยั่งยืนในการขยายผลเทคโนโลยี

การวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงที่ชัดเจนระหว่างปัญหาที่พบในพื้นที่กับแนวทางการแก้ไขที่นำเสนอ โดยโครงการได้นำเอาเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมเกษตรกรรมที่ยั่งยืนมาเป็นเครื่องมือหลักในการแก้ไขปัญหา ผนวกกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและขยายผลได้ในวงกว้าง การกำหนดโจทย์และเป้าหมายที่ชัดเจนนี้จึงเป็นพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับการดำเนินโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์และตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรได้อย่างแท้จริง

ครั้งที่ 2 : การร่วมวางแผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและเก็บข้อมูล เป็นการเชื่อมระหว่างการวิเคราะห์ปัญหาในเวทีครั้งที่ 1 กับการถ่ายทอดความรู้ในเวทีครั้งที่ 3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมและตอบโจทย์ความต้องการของพื้นที่ ขั้นตอนการดำเนินงานเริ่มจากการเตรียมความพร้อมด้วยการทบทวนผลการวิเคราะห์จากเวทีแรกและจัดเตรียมข้อมูลเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง ตามด้วยการประชุมร่วมวางแผนที่เชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ได้แก่ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม ผู้นำเกษตรกร และตัวแทนเกษตรกรเข้าร่วมระดมสมองเพื่อคัดเลือกเทคโนโลยีและกำหนดรูปแบบการถ่ายทอดที่เหมาะสม จากนั้นจึงกำหนดแผนการถ่ายทอดที่ครอบคลุมทั้งเนื้อหา วิทยากร สถานที่ และระยะเวลา พร้อมทั้งออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูลที่ครอบคลุมตั้งแต่การประเมินความรู้ การวัดความพึงพอใจ ไปจนถึงการติดตามการนำไปใช้ประยุกต์ในพื้นที่ ก่อนจะทดสอบและปรับปรุงแผนให้สมบูรณ์ ผลลัพธ์ที่ได้จากเวทีนี้คือแผนการถ่ายทอดที่มีคุณภาพ เครื่องมือเก็บข้อมูลที่วัดผลได้ ความพร้อมของทีมงาน และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานในเวทีครั้งที่ 3 และ 4 บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสรุปผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่สมบูรณ์เพื่อนำเสนอต่อผู้บริหารกรมส่งเสริมการเกษตรได้อย่างน่าเชื่อถือ

ครั้งที่ 3 : ถ่ายทอดความรู้และนวัตกรรมเกษตร มุ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้และทักษะเฉพาะด้านที่สอดคล้องกับช่วงการเจริญเติบโตของพืช เพื่อให้เกษตรกรเครือข่ายได้รับความรู้ที่สมบูรณ์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1: การเตรียมดิน การเลือกพันธุ์ และการคลุกโรโซเปียม มุ่งเน้นการสร้างพื้นฐานความรู้ที่จำเป็นสำหรับการเริ่มต้นปลูกถั่วลิสงอย่างถูกต้อง เนื้อหาครอบคลุมการเตรียมพื้นที่และการปรับปรุงดินให้เหมาะสมกับการปลูกถั่วลิสง การเลือกพันธุ์ถั่วลิสงที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสภาพอากาศในท้องถิ่น รวมทั้งเทคนิคการคลุกเชื้อโรโซเปียมกับเมล็ดก่อนปลูก ซึ่งเป็นเทคโนโลยีชีวภัณฑ์ที่สำคัญในการช่วยให้ถั่วลิสงสามารถตรึงไนโตรเจนจากอากาศได้ดีขึ้น เกษตรกรจะได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องและสามารถลงมือทำได้ด้วยตนเองในแปลงของตน

2. การจัดการน้ำและธาตุอาหาร การใช้ปุ๋ยมูลไก่และขี้บขี้หมู เนื้อหาจะเน้นไปที่การจัดการระบบน้ำหยดอย่างมีประสิทธิภาพ การคำนวณปริมาณน้ำที่เหมาะสมในแต่ละช่วงการเจริญเติบโต การใช้ปุ๋ยมูลไก่เพื่อปรับปรุงโครงสร้างดินและเพิ่มอินทรีย์วัตถุ และการใช้ขี้บขี้หมูเพื่อเพิ่มแคลเซียมให้กับดิน ซึ่งจะช่วยในการสร้างฝักและเมล็ดให้แข็งแรง เกษตรกรจะได้เรียนรู้การวางแผนการให้ปุ๋ยและการจัดการธาตุอาหารแบบสมดุลเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ

3. การป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน (IPM) มุ่งเน้นการถ่ายทอดระบบการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (Integrated Pest Management) ที่เป็นแนวทางยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การสอนให้เกษตรกรสามารถระบุโรคและแมลงศัตรูพืชที่สำคัญ วิธีการป้องกันทางชีววิธี การใช้ศัตรูธรรมชาติ และการใช้สารเคมีอย่างเหมาะสมเมื่อจำเป็น รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อมในแปลงเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้เกิดการระบาดของศัตรูพืช

4. การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวและการตลาด เป็นเทคนิคการกำหนดเวลาเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม การดูอาการสุกแก่ของฝัก วิธีการเก็บเกี่ยวที่ถูกต้องเพื่อรักษาคุณภาพของเมล็ด การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวรวมถึงการทำแห้ง การคัดแยก และการเก็บรักษา รวมทั้งการสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการแปรรูปผลิตภัณฑ์และกลยุทธ์การตลาดที่หลากหลาย ทั้งการขายในตลาดชุมชนและการขยายไปสู่ตลาดออนไลน์ เพื่อให้เกษตรกรสามารถสร้างรายได้สูงสุดจากผลผลิตของตน

ครั้งที่ 4 : สรุปผลถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรกรที่เหมาะสม เป็นขั้นตอนสุดท้าย

และสำคัญที่สุดของโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรกร มีวัตถุประสงค์เพื่อประมวผลและสรุปความสำเร็จของการถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบและครอบคลุม โดยเริ่มจากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากทุกเวที ตั้งแต่ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในเวทีครั้งที่ 1 แผนการดำเนินงานจากเวทีครั้งที่ 2 และผลการถ่ายทอดความรู้จากเวทีครั้งที่ 3 จากนั้นจะประเมินผลการดำเนินงาน ระดับความพึงพอใจ ต่อเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอด การนำไปใช้ประยุกต์ในพื้นที่จริง พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรคที่พบในแต่ละขั้นตอน จากนั้นจะสังเคราะห์บทเรียนที่ได้รับและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต่อยอด ก่อนนำเสนอในรูปแบบรายงาน แนวทางการพัฒนาและขยายผลในอนาคต ซึ่งการออกแบบให้สอดคล้องกับช่วงเวลาการปฏิบัติจริงในแปลงสาธิต ทำให้เกษตรกรสามารถเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในแปลงของตนเองได้ทันที

3. การติดตามและเก็บข้อมูล เป็นการเก็บข้อมูลเปรียบเทียบผลผลิต ต้นทุน รายได้ และผลตอบแทนระหว่างมันสำปะหลังและถั่วลิสง เริ่มจากการกำหนดกรอบการติดตาม 5 ด้าน ประกอบด้วย ผลผลิตต่อไร่ ต้นทุนการผลิต รายได้รวม ผลตอบแทนสุทธิ และอัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (BCR) จากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูล เชิงปริมาณ โดยชั่งน้ำหนักผลผลิตจริง บันทึกค่าใช้จ่ายทุกขั้นตอนการผลิตและคำนวณรายได้จากราคาขาย พร้อมทั้งเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการและการสังเกตภาคสนาม เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อจัดทำเป็นรายงานผลการเปรียบเทียบที่มีตารางแสดงความแตกต่างของผลผลิต ต้นทุน รายได้ และผลตอบแทน

4. สรุปผลและถอดบทเรียน

1. การรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลที่จำเป็น 3 ประเภทหลัก ดังนี้

(1) ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นข้อมูลที่สามารถวัดเป็นตัวเลขได้ ประกอบด้วย ผลผลิต ต้นทุนการผลิต รายได้ ผลตอบแทน ข้อมูลเหล่านี้ช่วยในการประเมินผลสำเร็จของโครงการในเชิงเศรษฐกิจ

(2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์และความรู้สึกของเกษตรกร เช่น ความคิดเห็นของเกษตรกร ระดับความพึงพอใจ ปัญหาอุปสรรคที่พบ เพื่อให้เข้าใจความรู้สึกและประสบการณ์จริงของผู้เข้าร่วมโครงการ

(3) ข้อมูลภาคสนาม เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากการปฏิบัติจริง เช่น บันทึกการสังเกตการดำเนินกิจกรรมในแต่ละเวที เพื่อเป็นหลักฐานที่แสดงถึงการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริง

2. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อมีข้อมูลครบถ้วนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้นเพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่ชัดเจน ดำเนินการการวิเคราะห์ใน 3 มิติหลัก ดังนี้

(1) การเปรียบเทียบเชิงเศรษฐกิจ เปรียบเทียบระหว่างมันสำปะหลังและถั่วลิสง ในด้านต่าง ๆ เช่น ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนต่อไร่ กำไรสุทธิ และอัตราผลตอบแทนต่อต้นทุน (BCR) เพื่อให้เห็นข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือก

(2) การประเมินผลด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการตรวจสอบผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เช่น การลดการใช้สารเคมี การปรับปรุงคุณภาพดิน และการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ

(3) การประเมินผลด้านสังคม เป็นการประเมินผลกระทบต่อชุมชน เช่น การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ความร่วมมือของเครือข่าย และการสร้างเกษตรกรต้นแบบในชุมชน

3. การระบุปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรค เพื่อช่วยให้เข้าใจปัจจัยที่ควรรักษาไว้และสิ่งที่ต้องปรับปรุง ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ที่พบเห็นในโครงการเกษตร เช่น การใช้เทคโนโลยีชีวภัณฑ์ที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการ ปัจจัยเหล่านี้เป็นจุดแข็งที่ควรคงไว้และต่อยอดในโครงการอื่น ๆ อุปสรรคและข้อจำกัด ที่พบในการดำเนินโครงการ เช่น สภาพอากาศที่ไม่แน่นอนส่งผลกระทบต่อผลผลิตของพืช ต้นทุนการลงทุนระบบน้ำหยดที่สูงในช่วงเริ่มต้นทำให้เกษตรกรบางรายไม่สามารถเข้าถึงได้ และความรู้ของเกษตรกรยังไม่ทั่วถึงในบางพื้นที่ อุปสรรคเหล่านี้เป็นประเด็นที่ต้องหาแนวทางแก้ไขในโครงการต่อไป

4. การถอดบทเรียน เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ช่วยสร้างความรู้ใหม่จากประสบการณ์ที่ได้รับ กระบวนการนี้ควรใช้การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมงานและเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ผ่านการตอบคำถาม 4 ประการหลัก ได้แก่

What worked? หมายถึงสิ่งที่ทำแล้วได้ผลดี การระบุสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้รู้ว่าแนวทางใดที่ควรนำไปใช้ในโครงการอื่น ๆ หรือขยายผลต่อไป

What didn't work? หมายถึงสิ่งที่ยังมีปัญหาหรือไม่ได้ผลตามที่คาดหวัง การยอมรับและระบุปัญหาเหล่านี้โดยตรงไปตรงมาจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณค่า

Why? หมายถึงการหาสาเหตุเบื้องหลัง ทั้งสาเหตุของความสำเร็จและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น การเข้าใจสาเหตุจะช่วยให้การแก้ไขหรือการพัฒนาต่อไปมีความชัดเจนมากขึ้น

How to improve? หมายถึงแนวทางการพัฒนาในอนาคต การระบุแนวทางการปรับปรุงจะช่วยให้โครงการต่อไปมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น

6. ระยะเวลาและแผนการดำเนินงาน

- เดือน พฤษภาคม 2568 เตรียมแปลงและวัสดุอุปกรณ์ และปลูกถั่วลิสง/จัดเวที่ถ่ายทอดครั้งที่ 1
- เดือน มิถุนายน 2568 ติดตามการเจริญเติบโต/จัดเวที่ถ่ายทอดครั้งที่ 2
- เดือน กรกฎาคม 2568 ติดตามการเจริญเติบโต จัดเวที่ถ่ายทอดครั้งที่ 3
- เดือน สิงหาคม 2568 เก็บเกี่ยวผลผลิต / จัดเวที่ถ่ายทอดครั้งที่ 4
- เดือน กันยายน 2568 สรุปผลโครงการ

7. งบประมาณ

1. ค่าวัสดุและอุปกรณ์สำหรับแปลงสาธิต สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง สนับสนุนการดำเนินงานกิจกรรมพัฒนาแปลงต้นแบบให้เป็นจุดเรียนรู้ สนับสนุนแปลงต้นแบบเทคโนโลยีและนวัตกรรม ดำเนินการในแปลงต้นแบบของนางนิยม ทอดอน ที่ตั้งแปลงอยู่ที่ หมู่ 16 ตำบลโคกสะอาด อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ตามรายการดังนี้

- 1) ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อสนับสนุนเกษตรกรในการไถตะ ไถแปร และไถพรวน เป็นเงิน 2,700 บาท

- 2) ค่าเมล็ดพันธุ์ถั่วลิสง จำนวน 90 กิโลกรัม ๆ ละ 60 บาท เป็นเงิน 5,400 บาท
- 3) ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด (มูลไก่) เป็นเงิน 2,500 บาท
- 4) ยิปซัม เป็นเงิน 1,200 บาท
- 5) ปุ๋ยชีวภาพไรโซเบียม ถั่วลิสง เป็นเงิน 400 บาท
- 6) ปูนขาวโดโลไมท์ เป็นเงิน 2,200 บาท
- 7) แม่ปุ๋ยสูตร 46-0-0 เป็นเงิน 1,200 บาท
- 8) แม่ปุ๋ยสูตร 18-46-0 เป็นเงิน 1,700 บาท
- 9) แม่ปุ๋ยสูตร 0-0-60 เป็นเงิน 1,700 บาท
- 10) เทบน้ำหยดขนาด 16 มิลลิเมตร ระยะเจาะรู 20 เซนติเมตร จำนวน 7 ม้วน ความยาว 1,000 เมตร ต่อม้วน เป็นเงิน 7,000 บาท
- 11) ท่อ พีวีซี ขนาด 2 นิ้ว ยาว 4 เมตร ต่อเส้น จำนวน 25 เส้น เป็นเงิน 2,500 บาท
- 12) ข้อต่อตรงสำหรับต่อเชื่อมท่อ พีวีซี ขนาด 2 นิ้ว จำนวน 19 ชิ้น เป็นเงิน 800 บาท
- 13) ข้องอ 90 องศา สำหรับต่อเชื่อมท่อ พีวีซี ขนาด 2 นิ้ว จำนวน 4 ชิ้น เป็นเงิน 240 บาท
- 14) ฝาครอบสำหรับอุดปลายท่อ พีวีซี ขนาด 2 นิ้ว จำนวน 4 ชิ้น เป็นเงิน 240 บาท
- 15) กาวทาท่อ พีวีซี บรรจุ 500 มิลลิเมตร เป็นเงิน 200 บาท
- 16) วาล์วน้ำหยด ขนาด 16 มิลลิเมตร จำนวน 90 ชิ้น เป็นเงิน 900 บาท
- 17) ลูกยางกันรั่ว ใช้งานกับวาล์วและเทบน้ำหยด ขนาด 16 มิลลิเมตร จำนวน 90 ชิ้น เป็นเงิน 270 บาท
- 18) วาล์วน้ำ พีวีซี สำหรับต่อเชื่อมท่อ พีวีซี ขนาด 2 นิ้ว จำนวน 3 ชิ้น เป็นเงิน 450 บาท
- 19) กรองน้ำเกษตร แบบแผ่นดิสก์ ใช้เชื่อมต่อกับท่อ PVC ขนาด 2 นิ้ว เป็นเงิน 1,500 บาท
- 20) สารป้องกันกำจัดเชื้อรา แมนโคแซบ ชนิดผง จำนวน 2 กิโลกรัม เป็นเงิน 600 บาท
- 21) สารเคมีกำจัดเสี้ยนดิน ฟิโพรนิล ชนิดน้ำ ขนาดบรรจุ 1 ลิตร จำนวน 3 ขวด เป็นเงิน 1,300 บาท

รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 35,000 บาท (สามหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

2. ค่าวัสดุการเกษตรเพื่อสนับสนุนเกษตรกรเครือข่ายที่เข้าร่วมเวที สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการจัดซื้อวัสดุการเกษตรเพื่อสนับสนุนเกษตรกรเครือข่ายที่เข้าร่วมเวที ถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่สู่เกษตรกร ดำเนินการเชิงพื้นที่ ตามรายการดังนี้

- 1) ค่าเมล็ดพันธุ์ถั่วลิสง จำนวน 600 กิโลกรัม ๆ ละ 60 บาท เป็นเงิน 36,000 บาท
- 2) ค่าจัดส่งค่าเมล็ดพันธุ์ถั่วลิสง เป็นเงิน 2,000 บาท
- 3) ยิปซัม เป็นเงิน 13,340 บาท
- 4) ปุ๋ยชีวภาพไรโซเบียมถั่วลิสง เป็นเงิน 2,000 บาท

รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 53,340 บาท (ห้าหมื่นสามพันสามร้อยสี่สิบบาทถ้วน)

3. ค่าใช้จ่ายในการจัดเวทีถ่ายทอดความรู้ 4 ครั้ง สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการจัดเวทีถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่สู่เกษตรกร ดำเนินการเชิงพื้นที่ จำนวน 4 ครั้ง ๆ ละ 1 วัน ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 16 ตำบลโคกสะอาด อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้เข้าร่วมอบรมเป็นเกษตรกรเครือข่าย จำนวน 20 ราย และเจ้าหน้าที่ จำนวน 3 ราย รวมเป็น 23 ราย มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดังนี้

- 1) ค่าอาหารกลางวันสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 23 ราย เป็นเงิน 11,040 บาท
- 2) ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่มผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 23 ราย เป็นเงิน 6,440 บาท

- 3) ค่าวัสดุและอุปกรณ์ เป็นเงิน 1,300 บาท
  - 4) ค่าป้ายไว้นิลสำหรับจัดอบรม เป็นเงิน 2,880 บาท
- เป็นเงินทั้งสิ้น 21,660 บาท (สองหมื่นหนึ่งพันหกร้อยหกสิบบาทถ้วน)

4. ค่าติดตามและประเมินผลโครงการ สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ ออกติดตามแปลง

ต้นแบบเทคโนโลยีและนวัตกรรม โครงการส่งเสริมการขยายผลเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรที่เหมาะสมเชิงพื้นที่ กิจกรรมการส่งเสริมและขยายผลแปลงต้นแบบเทคโนโลยีและนวัตกรรม ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม - สิงหาคม 2568 โดยมอบหมายให้เจ้าหน้าที่กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต จำนวน 5 คน ดำเนินการ และเบิกจ่ายเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ งบประมาณ 1,500 บาท (หนึ่งพันห้าร้อยบาทถ้วน)

รวมทั้งสิ้น 111,500 บาท (หนึ่งแสนหนึ่งหมื่นหนึ่งพันห้าร้อยบาทถ้วน)

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกษตรกรมีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีชีวภัณฑ์เพื่อการผลิตถั่วลิสง
2. ต้นทุนการผลิตลดลง และผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับมันสำปะหลัง
3. สภาพดินได้รับการปรับปรุง มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น
4. เกิดเครือข่ายเกษตรกรต้นแบบที่สามารถขยายผลต่อไป
5. มีข้อมูลเชิงเปรียบเทียบเพื่อใช้ในการวางแผนส่งเสริมเกษตรกรในอนาคต

9. ผลการดำเนินโครงการ

1. ด้านกระบวนการ จำนวนครั้งและคุณภาพของการจัดเวทีถ่ายทอดความรู้ การมีส่วนร่วมของเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์ จากการจัดเวทีพบความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร คือ ทางเลือกในการปลูกพืชที่มีความเสี่ยงน้อยกว่ามันสำปะหลังและให้ผลตอบแทนที่ดี เทคโนโลยีการผลิตที่ช่วยลดต้นทุนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ความรู้และทักษะในการจัดการฟาร์มอย่างเป็นระบบและยั่งยืน การสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตและการขยายช่องทางการตลาด พร้อมทั้งการสร้างเครือข่ายเกษตรกรเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ผลจากการวิเคราะห์ที่นำไปสู่การกำหนดโจทย์หลักของโครงการคือ "การพัฒนาทางเลือกในการปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนเพื่อทดแทนการปลูกมันสำปะหลัง" โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์ในการปลูกถั่วลิสงเป็นพืชทางเลือก

จากการจัดเวทีทั้ง 4 ครั้งและการทดสอบเทคโนโลยีในแปลงสาธิต พบว่าเกษตรกรมีการยอมรับเทคโนโลยีทุกคน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของโครงการในการนำเสนอทางเลือกใหม่ที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ การยอมรับของเกษตรกรเกิดจากผลการทดสอบที่เป็นรูปธรรมและสามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจน การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและถ่ายทอดความรู้ การได้รับความรู้และทักษะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง การเห็นความเป็นไปได้ในการลดต้นทุนและเพิ่มรายได้

2. ด้านผลลัพธ์ : ผลผลิตต่อไร่, ต้นทุนการผลิต, รายได้สุทธิ, ผลผลิตต่อหน่วยต้นทุน

ผลจากจัดทำแปลงสาธิตการปลูกถั่วลิสงโดยใช้เทคโนโลยีชีวภัณฑ์ได้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร ผ่านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงจากการปลูกมันสำปะหลังเป็นการปลูกถั่วลิสงด้วยเทคโนโลยีชีวภัณฑ์ ส่งผลให้มีผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น

ตารางแสดงโครงสร้างต้นทุนการผลิตระหว่างมันสำปะหลังและถั่วลิสงต่อไร่

รายการค่าใช้จ่าย	มันสำปะหลัง (บาท)	ร้อยละ	ถั่วลิสง (บาท)	ร้อยละ
การเตรียมดินและปลูก				
เตรียมดิน/ค่าจ้างไถเตรียมดิน	750	16.45	1,200	14.91
เมล็ดพันธุ์/ท่อนพันธุ์	500	10.96	1,800	22.36
ปุ๋ยและสารปรับปรุงดิน				
ปุ๋ยเคมี	800	17.54	600	7.45
ปุ๋ยมูลไก่	-	-	200	2.48
ยิปซั่ม (Gypsum)	-	-	200	2.48
ไรโซเบียม (Rhizobium)	-	-	150	1.86
การดูแลและป้องกันกำจัด				
สารกำจัดวัชพืช	250	5.48	-	-
ค่าแรงงานพ่นสาร	200	4.39	-	-
ค่าแรงงานปลูกและดูแล	-	-	2,700	33.54
การเก็บเกี่ยวและขนส่ง				
ค่าเก็บเกี่ยวและขนส่ง	2,060	45.18	-	-
ค่าจ้างเก็บเกี่ยว	-	-	1,200	14.91
รวมต้นทุนการผลิตต่อไร่	4,560	100	8,050	100

จากตารางเป็นการเปรียบเทียบโครงสร้างต้นทุนการผลิตระหว่างมันสำปะหลังและถั่วลิสงต่อไร่ พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทั้งในด้านจำนวนเงินลงทุนและการกระจายต้นทุน โดยถั่วลิสงมีต้นทุนการผลิตสูงกว่ามันสำปะหลังถึง 3,490 บาท หรือคิดเป็น 76.53% ซึ่งสะท้อนถึงความซับซ้อนในกระบวนการผลิตที่แตกต่างกัน สำหรับมันสำปะหลัง ต้นทุนหลักเน้นไปที่ค่าเก็บเกี่ยวและขนส่ง (45.18%) เนื่องจากลักษณะหัวที่มีขนาดใหญ่และน้ำหนักมาก ในขณะที่ถั่วลิสงมีโครงสร้างต้นทุนที่กระจายมากกว่า โดยเน้นที่ค่าแรงงานปลูกและดูแล (33.54%) และเมล็ดพันธุ์ (22.36%) ความแตกต่างนี้ยังปรากฏในการใช้ปัจจัยการผลิตเพิ่มเติม เช่น ไรโซเบียม ยิปซั่ม และปุ๋ยมูลไก่สำหรับถั่วลิสง ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการสารอาหารและการปรับปรุงดินที่เฉพาะเจาะจง ในขณะที่มันสำปะหลังใช้สารกำจัดวัชพืชและแรงงานพ่นสารเป็นหลัก การวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นว่าการเลือกปลูกพืชแต่ละชนิดต้องพิจารณาทั้งความสามารถในการลงทุนเริ่มต้น ความพร้อมของแรงงานและเป้าหมายทางเศรษฐกิจของเกษตรกร

ตารางแสดงข้อมูลผลผลิตต่อไร่, ต้นทุนการผลิต, รายได้สุทธิ

รายการ	ก่อนเริ่มโครงการ (มันสำปะหลัง)	หลังสิ้นสุดโครงการ (ถั่วลิสง)
ต้นทุนการผลิต (บาท/ไร่)	4,560	6,950

ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/กก.)	1.75	50.00
จำนวนผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	3,000	224
ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)	690	4,250
ผลิตภาพการผลิต (ราคาขาย*ผลผลิตเฉลี่ย)/ต้นทุน)	1.151	1.611

จากการทดสอบในแปลงสาธิตการเปลี่ยนแปลงจากการปลูกมันสำปะหลังเป็นการปลูกถั่วลิสงด้วยเทคโนโลยีชีวภัณฑ์แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จที่โดดเด่นในการเพิ่มผลตอบแทนของเกษตรกร แม้ว่าต้นทุนการผลิตจะเพิ่มขึ้นจาก 4,560 บาท เป็น 6,950 บาท (เพิ่มขึ้น 52.4%) และปริมาณผลผลิตลดลงจาก 3,000 กิโลกรัมต่อไร่ เป็น 224 กิโลกรัมต่อไร่ (ลดลง 92.53%) แต่ราคาขายที่เพิ่มขึ้น จาก 1.75 บาท ต่อ กิโลกรัม เป็น 50 บาทต่อกิโลกรัม (เพิ่มขึ้น 2,757.1%) ทำให้ผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นจาก 690 บาท เป็น 4,250 บาทต่อไร่ (มากขึ้นราว 6.16 เท่า หรือ 515.94%) และผลิตภาพการผลิตปรับตัวดีขึ้นจาก 1.151 เป็น 1.611 (เพิ่มขึ้น 39.97%) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการปรับเปลี่ยนพืชที่ปลูกและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีชีวภัณฑ์เป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการยกระดับรายได้ของเกษตรกรอย่างยั่งยืน

3. ด้านผลกระทบ การนำความรู้ไปปรับใช้จริงของเกษตรกร, การปรับปรุงคุณภาพดิน, ความพึงพอใจของเกษตรกร

การส่งเสริมการใช้ชีวภัณฑ์ในการปลูกถั่วลิสงได้สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อเกษตรกรและระบบการผลิตแบบยั่งยืน โดยเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้รับความรู้ความเข้าใจด้านชีวภัณฑ์ที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน จากเดิมที่มีความรู้จำกัดและขาดประสบการณ์การใช้งานจริง กลายเป็นสามารถประยุกต์ใช้ชีวภัณฑ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การพึ่งพาสารเคมีสังเคราะห์ลดลงมากกว่า 50% และเปลี่ยนมาใช้ชีวภัณฑ์และปุ๋ยอินทรีย์แทน การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงแต่ช่วยลดต้นทุนการผลิตจากค่าสารเคมีและปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง แต่ยังเพิ่มผลผลิตถั่วลิสงเฉลี่ย 15-20% พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพให้สม่ำเสมอมากขึ้น นอกจากนี้ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อมยังปรากฏชัดเจนจากการฟื้นฟูสภาพดินที่เสื่อมโทรมและมีสารเคมีตกค้าง กลายเป็นดินที่มีอินทรีย์วัตถุและความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันโครงการยังกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็ง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงทางอาชีพที่เพิ่มขึ้น จากเดิมที่มีรายได้ไม่แน่นอนและกำไรต่ำเนื่องจากต้นทุนสูง เปลี่ยนเป็นมีรายได้และกำไรที่เพิ่มขึ้นอย่างยั่งยืน แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมเทคโนโลยีชีวภัณฑ์สามารถสร้างประโยชน์แบบองค์รวมทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ตารางแสดงข้อมูลผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ

ประเด็น	ก่อนโครงการ	หลังโครงการ
ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกร	มีความรู้ด้านชีวภัณฑ์จำกัด ขาดการใช้จริงในแปลง	มีความรู้เพิ่มขึ้น เข้าใจการใช้ชีวภัณฑ์และสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง
การใช้สารเคมี	พึ่งพาสารเคมีสังเคราะห์เป็นหลัก	ลดการใช้สารเคมี หันมาใช้ชีวภัณฑ์ทดแทนมากกว่า 50%

ต้นทุนการผลิต	ต้นทุนสูงจากค่าสารเคมีและปุ๋ยเคมี	ต้นทุนลดลงจากการใช้ชีวภัณฑ์และปุ๋ยอินทรีย์
ผลผลิตถั่วลิสง	ปริมาณและคุณภาพไม่สม่ำเสมอ	ปริมาณและคุณภาพดีขึ้น ผลผลิตเพิ่มเฉลี่ย 15-20%
สิ่งแวดล้อมและดิน	ดินเสื่อมโทรม มีสารเคมีตกค้าง	ดินฟื้นฟูดีขึ้น มีอินทรีย์วัตถุและความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น
การรวมกลุ่มเกษตรกร	การรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็ง ขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	เกิดการรวมกลุ่ม เข้าร่วมกิจกรรม และมีการเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น
รายได้และความมั่นคงทางอาชีพ	รายได้ไม่แน่นอน ต้นทุนสูง กำไรต่ำ	รายได้เพิ่มขึ้น มีกำไรสูงขึ้น และอาชีพมั่นคงมากขึ้น

10. ผู้ดำเนินงาน

หน่วยงานเจ้าของโครงการ : สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้ประสานงานโครงการ : นายพลาดร ฐานะ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์

แปลงต้นแบบ : นางนิยม ทอดอน ที่ตั้งแปลงอยู่ที่ หมู่ 16 ตำบลโคกสะอาด อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

เครือข่ายเกษตรกรผู้เข้าร่วม : เกษตรกรในพื้นที่ ตำบลโคกสะอาด อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

11. เอกสารอ้างอิง

Kas.siamkubota.co.th. (ม.ป.ป.). ถั่วลิสงหลังนา เสริมรายได้ ลดต้นทุน. สืบค้นจาก

<https://kas.siamkubota.co.th/knowledge/ถั่วลิสงหลังนา-เสริมรายได้>

กรมวิชาการเกษตร. (2566). วิจัยและพัฒนาพันธุ์และเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง. สืบค้น

จาก <https://www.doa.go.th/plan/wp-content/uploads/2023/08/36-1.pdf>

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง. (2563). ปลุกถั่วบำรุงดินในแปลงมันสำปะหลังกันเถอะ. สืบค้นจาก

<https://www.hrdi.or.th/articles/Detail/110>

มหาวิทยาลัยบูรพา. (2563). การปลูกพืชสลับเพื่อมูลค่าในแปลงมันสำปะหลัง. สืบค้นจาก

<https://buuir.buu.ac.th/xmlui/handle/1234567890/3968>

สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร. (ม.ป.ป.). การส่งเสริมการใช้ชีวภัณฑ์ในการป้องกัน

กำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกถั่วลิสง. สืบค้นจาก

<https://ir.stou.ac.th/bitstream/123456789/13645/1/2659001248.pdf>

12. ภาคผนวก

- ภาพการดำเนินงานโครงการ
- แบบฟอร์มการประเมินความพึงพอใจของเกษตรกร

ภาคผนวก ภาพกิจกรรมการจัดทำแปลงสาธิต

1. การสำรวจแปลงก่อนการจัดทำแปลงสาธิต

2. Farm layout การไถเตรียมดินและยกร่องสูงในฤดูฝน ยกร่อง ตามแนวสูงต่ำ เพื่อระบายน้ำ

3. การใช้ไรโซเบียม คลุกเมล็ดถั่วลิสงก่อนปลูก เพื่อให้เชื้อเกาะติดเมล็ดและเข้าสู่รากได้รวดเร็ว

4. การสำรวจและติดตามแปลงในแต่ละระยะของการเติบโต

5. กำจัดวัชพืช และ ใส่ ยิบซั่ม เพิ่มแคลเซียม (Ca) ช่วยในการสร้างฝักและเมล็ด

6. ทดสอบความสุกแก่ ก่อนการเกี่ยว

7. เก็บเกี่ยวผลผลิต

ภาพกิจกรรมการจัดเวที

แบบประเมินการยอมรับ

เลขที่.....

**แบบประเมินการยอมรับ เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง
ของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอด**

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินการยอมรับของเกษตรกรที่มีต่อเทคโนโลยีที่ได้รับการถ่ายทอดจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

คำอธิบาย : แบบประเมินดังกล่าวประกอบด้วยข้อมูล 3 ส่วน คือ

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร
- ส่วนที่ 2 ข้อมูลกิจกรรมของเกษตรกร
- ส่วนที่ 3 ข้อมูลการประเมินการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกร

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

ชื่อ.....นามสกุล.....

อายุ.....เพศ หญิง ชาย**ส่วนที่ 2 ข้อมูลกิจกรรมของเกษตรกร**

1. ประสบการณ์การค้าเป็นกิจกรรม การผลิตถั่วลิสง ..... ปี
2. ปริมาณผลผลิตจากกิจกรรม ..... กิโลกรัม/ไร่
3. ต้นทุนกิจกรรม ..... บาท/ไร่
4. รายได้กิจกรรม ..... บาท/ไร่
5. ที่ผ่านมาท่านประสบปัญหาจากกิจกรรมที่ดำเนินการหรือไม่ (หากมีโปรดระบุปัญหา)

ไม่มี มี (โปรดระบุปัญหา)

ปัญหาที่พบ (ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ)

1.....

2.....

3.....

6. เทคโนโลยีที่ต้องการแก้ไขปัญหา (ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ)

1.....

2.....

ส่วนที่ 3 ประเมินการยอมรับเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงของเกษตรกรที่ได้รับ การถ่ายทอด (หลังจากที่ได้รับการถ่ายทอด)

รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น				
	1	2	3	4	5
1. การรับรู้ประโยชน์					
+ 1.1 ท่านทราบถึงประโยชน์ของเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงที่มีผลต่อการแก้ไขปัญหาของกิจกรรมที่ท่านเผชิญอยู่					
- 1.2 ท่านคิดว่าเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงจะสามารถพัฒนา/แก้ไขกิจกรรมของท่านได้					
1.3 ท่านคิดว่าเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงจะมีส่วนช่วยทำให้ต้นทุนการผลิต/รายได้จากกิจกรรมของท่านดีขึ้น					
2. ความง่ายในการใช้งาน					
2.1 ท่านคิดว่าเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงตรงกับความต้องการของท่าน					
2.2 ท่านคิดว่าสามารถเข้าถึง วัสดุ อุปกรณ์ของ เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงได้ไม่ยาก					
2.3 ท่านคิดว่าการใช้งานเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง ไม่ซับซ้อนและเข้าใจได้ทันที					
3. ความตั้งใจที่จะใช้					
3.1 ท่านตั้งใจที่จะใช้เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง ต่อในอนาคต					
3.2 ท่านตั้งใจที่จะใช้เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง อย่างต่อเนื่อง					
3.3 ท่านตั้งใจที่จะเลือกใช้เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงในการพัฒนา/แก้ไขกิจกรรมเป็น อันดับแรก					
4. การรับรู้ถึงความเสี่ยง					
4.1 ท่านรับรู้ถึงความเสี่ยงของเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง อาจจะไม่ตรงกับประเด็นที่ท่านคาดหวัง					

รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น				
	1	2	3	4	5
4.2 ท่านรับรู้ความเสี่ยงของเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง อาจจะต้องมีการลงทุนในการใช้เทคโนโลยี					
4.3 ท่านรับรู้ถึงความเสี่ยงของเทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง อาจจะยังไม่สามารถเพิ่มรายได้สุทธิให้แก่ท่านในปีแรกของการใช้เทคโนโลยี					
5. ทศนคติที่มีต่อการใช้					
5.1 การใช้เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงทำให้ท่านลดต้นทุน/เพิ่มรายได้					
5.2 การใช้ เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาของกิจกรรม					
5.3 การใช้ เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงทำให้ท่านพึงพอใจ					
6. การนำมาใช้ประโยชน์จริง					
6.1 เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสง ทำให้ท่านรู้สึกสะดวกต่อการนำไปใช้งาน					
6.2 เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงแก้ปัญหาตรงตามความต้องการ					
6.3 เทคโนโลยีสารชีวภัณฑ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วลิสงสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง					